

Vem klarar sig på en allmän pension idag?

SRF
SENIORERNA

SKPF
pensionärerna

Innehåll

Sammanfattning	3
1. Inledning	6
2. Hur var det egentligen tänkt och hur ser det ut idag?.....	6
2.1 Pensionen idag	7
2.1.1 Allmän pension	7
2.1.2 Tjänstepensionens roll	8
2.1.3 Privat pensionssparande	9
2.1.4 Högre pensionsåldrar	10
3. Vad ligger en vanlig allmän pension på idag?.....	10
4. Hushållsbudgetar och boendekostnad.....	13
4.1 Olika hushållsbudgetar	13
4.1.1 Konsumentverket och Swedbank – normalbudgetar	13
4.1.2 Kronofogden, Socialstyrelsen och äldreförsörjningsstöd – mycket strama budgetar	14
4.2 Gräns för risk för fattigdom.....	15
4.3 Hyror/bostadskostnader	15
5. Hur långt räcker en vanlig allmän pension?	17
5.1 Ensamstående	17
5.2 Sammanboende	18
5.3 Nytt mått som indikerar inkomsters tillräcklighet	21
6. Vad anser pensionärerna om nivån på allmän pension?.....	22
7. Diskussion	24
8. Slutsatser.....	28
Källor	30
Bilaga 1	32
Bilaga 2	33

Författare:

Sofia Noaksson, SKPF Pensionärerna

Anna Eriksson, SPF Seniorerna

December 2024

Sammanfattning

Denna rapport tar sin utgångspunkt i följande text på Pensionsmyndighetens webbsida: "Om du inte har tjänstepension kommer du bara att få allmän pension från staten. Det kan innebära en låg pension." Stämmer detta och vad räcker en vanlig allmän pension till idag?

Resultaten visar att den allmänna pensionen inte ger ett tillfredsställande pensionsskydd och därmed inte en ekonomisk trygghet vid ålderdom. Detta baseras dels på budgetjämförelser dels genom pensionärers egna utlåtanden.

För medianpensionären hamnar den allmänna pensionen på cirka 2 500 kronor under utgifterna i Konsumentverkets normalbudget tillsammans med bostadsutgiften. Enligt Konsumentverket utgör dess normalbudget omkring en tredjedel av ett hushålls vanliga utgifter. Därutöver tillkommer bostadsutgiften på ungefär lika mycket samt en återstående tredjedel som inte specificeras av myndigheten då individuella skillnader ofta finns när det gäller till exempel lokala transporter, socialt umgänge, sjukvård, husdjur, glasögon med mera.

Medianpensionärens allmänna pension når inte heller upp till vad som anses vara en skälig levnadsnivå enligt äldreförsörjningsstödet. Men den tar sig nätt och jämnt över Kronofogdens nivå för löneutmätning med cirka 600 kronors marginal och 1 100 kronor över existensminimum i sammanhanget försörjningsstöd. Med en kompletterande tjänstepension skulle normalbudgeten och bostadsutgiften klaras av i dagsläget, men inte hela den återstående tredjedelen av vanliga utgifter.

En majoritet av pensionärerna, sju av tio, underkänner också den allmänna pensionens tillräcklighet, trots de olika bidragsåtgärder som politiken genomfört de senaste åren. Varken ett längre arbetsliv fram till riktåldern eller en eventuell utdelning av överskottet från pensionssystemet kommer att höja allmän pension tillräckligt för att klara av Konsumentverkets normalbudget.

"...72 procent av pensionärerna har statliga bidrag som fyller ut deras pension..."

Idag har dessutom 72 procent av pensionärerna statliga bidrag som fyller ut deras pension, trots ett långt arbetsliv bakom sig. En pension som drygas ut med statliga bidrag ger inte ekonomisk-trygghet och frihet. Det är också av yttersta vikt för ett inkomstbaserat pensionssystemets legitimitet att det lönar sig att ha arbetat för sin pension.

SPF Seniorerna och SKPF Pensionärerna anser att ett långt arbetsliv måste ge en högre allmän pension än idag för att ge ekonomisk trygghet och därmed ekonomisk frihet på äldre dagar. Vi anser därför:

- att en översyn av hela pensionssystemet måste göras, inklusive grundskyddet som ska vara ämnat för de med lägst pensioner.
- att pensionsavgiften ska höjas och komma både dagens och framtidens pensionärer till del, genom en omfördelning inom befintlig arbetsgivaravgift.
- att rollfördelningen inom total pension ska återställas så att allmän pension återfår sin roll som den trygga grunden, tjänstepensionen ska vara ett komplement.
- att politiken ger tydliga besked till väljarna kring ambitionerna för allmän pension.

Kort om pensionssystemet

Allmän pension som är inkomstrelaterad består utav inkomstpension, tilläggspension och premiepension, och utgår ifrån de avsättningar som gjorts under arbetslivet. Personer födda före 1938 har enbart tilläggspension och födda 1938–1953 har tilläggspension och inkomstpension samt premiepension. Födda 1954 och senare har enbart inkomstpension och premiepension från dagens system. Tilläggspension bygger på tidigare intjänade ATP-poäng, medan inkomstpension bygger på ens inbetalda pensionsavgifter.

Totalt avsätts 17,2 procent av bruttoinkomsten till den allmänna pensionen. Till inkomstpension avsätts 14,9 procent av bruttoinkomsten och till premiepension 2,3 procent. Inkomstpension och tilläggspension bokförs som pensionsrätter för ens framtida pensionsfordran, medan premiepensionen är fonderad och individens intjänade pensionsrätter placeras i fonder. Dessa tre delar av allmän pension berör inte statens finanser, utan är avgiftsfinansierade.

Till allmän pension räknas också garantipension och inkomstpensionstillägg. Båda finansieras av statskassan. Garantipensionen är en del av systemets grundskydd. Syftet med förmånen enligt propositionen 1997/98:152 är att säkerhetsställa att personer, som av olika anledningar inte tjänat in en tillräcklig inkomstpension, och som därmed har en låg eller ingen inkomstgrundad pension, ska få en rimlig total pension.¹ År 2022 genomfördes en höjning av garantipensionen med som mest 1 000 kronor per månad före skatt, vilket höjde maxbeloppet och därmed antalet berättigade till den. År 2024 har närmare sex av tio pensionärer garantipension utbetald. Inkomstpensionstillägget infördes i september 2021. Syftet är att stärka inkomsten för de pensionärer som arbetat ett helt arbetsliv med låg eller medellön. Maxbeloppet är 600 kronor före skatt per månad.

Sammantaget har 72 procent av pensionärerna idag statliga bidrag som utfyllnad för att de ska få en tillräcklig pension. De olika statliga bidragen som utgör grundskyddet i det allmänna pensionssystemet är, förutom garantipension och inkomstpensionstillägg, bostadstillägg för äldre och äldreförsörjningsstöd.²

Till den totala pensionen räknas också kollektivavtalad tjänstepension som betalas in via arbetsgivaren om kollektivavtal finns. I regel handlar det om 4,5–6 procents avsättning av bruttoinkomsten varje månad. Omkring nio av tio löntagare har idag tjänstepension, och siffran är likvärdig bland pensionärerna. Cirka 27 procent av pensionärerna har också privat pension.

¹ I budgetpropositionen 2022/23:1 anges dock ett nytt mål för utgiftsområde 11, Ekonomisk trygghet vid ålderdom. Målet är att förmånerna ska bidra till en god ekonomisk standard för kvinnor och män, såväl ensamstående som sammanboende, med låg eller ingen inkomstgrundad pension.

² Uppgift från specialbeställda data från Pensionsmyndigheten. I denna rapport kommer vi huvudsakligen att titta på de delar av allmän pension som bygger på intjänande eller som betalas ut automatiskt (garantipension och inkomstpensionstillägg) och inte på inkomstprövade delar som bostadstillägg.

1. Inledning

På Pensionsmyndighetens webbsida går det att läsa följande: "Om du inte har tjänstepension kommer du bara att få allmän pension från staten. Det kan innebära en låg pension. Därför är det viktigt att du har tjänstepension."

Hur kan det komma sig att den allmänna pensionen, juvelen i pensionskronan enligt reformen på 90-talet, beskrivs av ansvarig myndighet som att kunna innebära risk för en låg pension? Stämmer detta, och vad räcker en vanlig allmän pension till idag?

2. Hur var det egentligen tänkt och hur ser det ut idag?

Den allmänna pensionen ska ge ekonomisk trygghet vid ålderdom. Tanken med vårt nuvarande pensionssystem klargjordes under pensionsreformen på 1990-talet. Den allmänna pensionen ska i högre grad än tidigare vara kopplad till arbetsinsatser och uppmuntra till arbete. Den tidigare formella åldern på 65 år som markerade när samhället ansåg att ålderdom inföll togs bort. I stället infördes lägsta åldrar för att skapa en mer flexibel pensionsålder.

De olika lägsta åldrarna markerar dels när samhället anser att ålderdom tidigast kan träda in, dels när staten är beredd att gå in och trygga upp ekonomiskt vid ålderdom. När det gäller lägsta åldern för uttag av allmän pension så varierar den utifrån vilket år man är född och har varit från 61 års ålder, men är numera 63 års ålder och snart 64 år. Åldern för när man tidigast kan bli berättigad till de statligt finansierade delarna, grundskyddet, varierar också beroende på födelseår och har varit 65 år, är nu 66 och snart 67 år. Samtidigt finns ingen övre åldersgräns för när pensionsuttag måste påbörjas. Pensionsåldern är därmed mer individualiserad. Ansvaret för den egna pensionen och för tidpunkten när man inte längre kan försörja sig via arbete på grund av ålderdom ligger därmed i större utsträckning på individen.

Vidare angavs ambitionen om att inkomstrelaterad allmän pension ska ge pension på ungefär samma nivå som i det tidigare ATP-systemet vid då gällande medellivslängdsantaganden, med andra ord en kompensationsgrad (pension som andel av slutlön) på omkring 60 procent efter drygt 40 års heltidsarbete. Vidare så angavs att den inkomstrelaterade pensionen tillsammans med grundskyddet och den kompletterande tjänstepensionen ska ge ett fullt tillfredställande pensionsskydd för den enskilde. Den allmänna pensionen är dock tänkt att utgöra grundplåten för inkomsten som pensionär, medan

tjänstepensionen ska vara ett komplement. Detta illustreras av pensionspyramiden där allmän pension utgör grundplattan och den största delen av pyramiden. Enligt princippropositionen 1993/94:250 ska det offentliga systemet och den komplettering som tjänstepensionerna ger tillgodose ett fullt tillfredsställande pensionsskydd.

Individuellt privat pensionssparande lyftes också fram som en viktig del av den totala pensionen i pensionsreformen. Man ansåg att det var av vikt att det fann en pensionsdel som var helt frivillig, men att den skulle utgöra ett extra tillskott. Privat pensionssparande utgör därför den minsta delen, toppen, av pensionspyramiden. I propositionen 1993/94:250 framhålls även att rollfördelningen mellan pensionspyramidens olika delar bör bestå framledes.

2.1 Pensionen idag

2.1.1 Allmän pension

Den allmänna pensionen ska vara inkomstrelaterad och ge en pensionsnivå utifrån arbetsinsatser. De första årskullarna som gick i pension i det nya systemet i början på 2000-talet hade en kompensationsgrad på omkring 60 procent i allmän pension. Men därefter har allmän pension som andel av slutlön minskat och ligger numera på under 50 procent för många pensionärer³ – ju yngre desto lägre kompensationsgrad. Viktiga anledningar till fallet är att pensionsavgiften inte blev de tilltänkta 18,5 procent utan 17,2 procent av bruttoinkomsten, men också att medellivslängden har ökat vilket leder till lägre pension om inte arbetslivet förlängs eftersom pensionskapitalet då fördelas på fler år. Detta har medfört uppmaningar om ett längre arbetsliv från politiskt håll, men utan hänsyn till om arbetsmöjligheter till högre åldrar finns, om arbetsmiljön är hållbar, om de olika pensionsrelaterade åldrarna har höjts, om trygghetssystemens och pensionssystemets följsamhet fungerar osv.

³ Exempelvis Finanspolitiska rådets Pensionssystemet och pensionärernas inkomster (2022) – med en kompensationsgrad från allmän pension på cirka 46 procent år 2019, Folksam Den allmänna pensionen fortsätter att sjunka (2024) – där kompensationsgrad från allmän pension uppmätts till omkring 44 procent för födda 1956, Minpensions Kompensationsgradsrapporten 2023 – där omkring 50 procent är den prognosticerade kompensationsgraden för årskullar födda på 1960-talet utifrån riktålder 67 år, Pensionsmyndighetens Nyblivna pensionärs kompensationsgrader (2024) – med 46 procent i kompensationsgrad för allmän pension för alla nyblivna pensionärer 62-70 år, SPF Seniorernas Trygg pension (2021) – med en kompensationsgrad för allmän pension på cirka 48 procent.

2.1.2 Tjänstepensionens roll

Enligt Statistiska Centralbyrån (SCB pensioner) utgjordes den totala pensionen år 2005 av cirka 80 procent allmän pension och runt 20 procent tjänstepension. År 2022 hade allmän pension sjunkit till omkring 70 procent av total pension medan tjänstepensionen hade ökat till cirka 30 procent. I takt med att den allmänna pensionen ger mindre än tidigare har tjänstepensionens betydelse ökat över tid, men också för att fler har inkomster över intjänandetaket i den allmänna pensionen och där är avsättningen till tjänstepensionen högre.

Tjänstepensionens ökade andel av total pension beror också på att allt yngre pensionärer i högre grad tar ut tjänstepensionen tidsbegränsat och inte livsvarigt. Tjänstepensionen bidrar då till en högre total pension, men bara under ett visst antal år eftersom den då fördelas på färre antal år jämfört med om man tar ut den livsvarigt. Tappet för den totala pensionens kompensationsgrad är därför inte lika stort som för den allmänna pensionen enbart, enligt bland annat Finanspolitiska rådet.

Det finns dock personer som under sitt arbetsliv inte har någon avsättning alls till tjänstepension, men också de som bara har inbetalningar till tjänstepension under delar av sitt arbetsliv. Enligt siffror från Medlingsinstitutet, så var det totalt 12 procent av alla anställda i Sverige som inte omfattades av kollektivavtal under 2023 och som därmed inte hade kollektivavtalad tjänstepension. Av minPensions registrerade användare så är det drygt 4 procent som saknar tjänstepension i sin pensionsprognos. De individer som dock har tjänstepension, vid pensionering, kan också välja att ta ut delar eller hela sin tjänstepension tidsbegränsat, till exempel på fem eller tio år. Således har inte alla pensionärer tjänstepension och bland de som har tjänstepensions har inte alla tjänstepensionsutbetalningar hela livet utan bara under några år. I en undersökning genomförd av Pensionsmyndigheten bland pensionärer i åldern 70–75 år framkom följande av en av frågorna som rör: 50 procent av de svarande uppgav att de antingen inte hade någon tjänstepension utbetald eller att de fick ut mindre tjänstepension än vid pensionering.⁴ Och när det gäller framtida pensionärens uttag av tjänstepension så konstaterades nyligen i en studie av Uttagsplaneraren på minPension att enbart fyra av tio blivande pensionärer planerar för livsvarigt uttag av sin tjänstepension.

⁴ I detalj fördelades svaren på frågan om tjänstepensionen i förhållande till vid pensionering som följer: 28 procent hade mindre, för 10 procent hade den upphört, för 12 procent fanns ingen att ta ut, 4 procent hade mer, 33 procent hade lika mycket och 13 procent svarade vet ej.

”Den rollfördelning mellan pensionsdelarna som angavs som eftersträvansvärd har förändrats betydligt.”

2.1.3 Privat pensionssparande

Vid pensionsreformens genomförande fanns ett skattesubventionerat privat pensionssparande som innebar att man kunde göra avdrag på 12 000 kronor per år. Efter år 2014 trappades avdragsrätten ned och från 2016 slopades avdragsrätten helt. Det privata skattesubventionerade pensionssparande var vanligt i alla inkomstgrupper för att säkra sin inkomst som pensionär. Ungefär en fjärdedel av pensionärerna har idag utbetalningar från privata pensionsförsäkringar. Om, privat pension skulle inkluderas i total pension utgjorde den cirka fem procent av totalen både 2005 och 2022.

De privata pensionssparformer som idag lyfts fram av Pensionsmyndigheten är istället investeringssparkonto, ISK, eller kapitalförsäkring. I dessa sparformer är pengarna dock inte låsta till en viss ålder, utan kan tas ut när man så önskar. I tillägg så lyfter Pensionsmyndigheten också fram amortering på lån, exempelvis bolån, i kombination med eget sparande som ett alternativ.

De med höga inkomster har dock fortfarande möjlighet till skattegynnade privat pensionssparande i form av löneväxling och extra inbetalningar till tjänstepensionen. De som har inkomster under 7,5 inkomstbasbelopp har dock inte tillgång till något skattegynnade pensionssparande som är låst för ändamålet.

Sammanfattningsvis ska den allmänna pensionen spegla individens arbetsinsatser och är tänkt att utgöra fundamentet för inkomsten som pensionär. Tjänstepensionen ska vara ett komplement och privat pension ett valfritt extra tillskott. Ambitionen om en allmän pension på omkring 60 procent av slutlönen levs det inte upp till idag, istället är det vanligt med en kompensationsgrad på strax under 50 procent. Tjänstepensionen har blivit viktigare och har inom total pension delvis kompenserat för den allmänna pensionens försvagning, medan skattesubventionerat privat pensionssparande har avskaffats. Den rollfördelning mellan pensionsdelarna som angavs som eftersträvansvärd har förändrats betydligt.

2.1.4 Högre pensionsåldrar

Ett längre arbetsliv för framtida årskullar pensionärer skulle kunna höja kompensationsgraden för allmän pension något, men enbart med några procentenheter från runt 45 procent till drygt 50 procent av slutlönen.⁵ Att arbeta till riktåldern kommer därmed inte innebära att allmän pension i framtiden blir så mycket högre än i dagsläget. Syftet med riktåldern är dessutom enligt Ds 2019:2 " Höjda åldersgränser i pensionssystemet och i andra trygghetssystem" att upprätthålla pensionsnivåerna och inte att höja dem.

"Tjänstepensionen ska vara ett komplement och privat pension ett valfritt tillskott. Ambitionen om en allmän pension på omkring 60 procent av slutlönen levs det inte upp till idag, istället är det vanligt med en kompensationsgrad på strax under 50 procent."

⁵ I SPF Seniorernas rapport "Ett fristående pensionssystem – på lösa grunder?" har beräkningar gjorts som även inkluderar de skattelättnader som av politiken beskrivits som ett verktyg för att höja pensionerna. Då består medianpensionärens nettopension (allmän pension och tjänstepension) till 24 procent av statlig finansiering.

3. Vad ligger en vanlig allmän pension på idag?

För att undersöka vad den allmän pensionen räcker till i dagsläget har fem olika pensionsnivåer valts ut: medianen för samtliga pensionärer, medianen för kvinnor, medianen för män, första kvartilen för samtliga pensionärer och tredje kvartilen för samtliga pensionärer.⁶

”...en medianpensionär har en allmän pension på 13 732 kronor.”

Allmän pension före och efter skatt för de fem exemplen syns i tabell 1. I denna rapport är det den allmänna pensionen efter skatt som kommer att studeras. Och här kan vi se att en medianpensionär har en allmän pension på 13 732 kronor efter skatt. Skillnaden mellan den första kvartilen, och den tredje kvartilen, är 3 887 kronor eller nästan 34 procent. Det finns även en skillnad mellan könen. Medianpensionen för kvinnor är 1 744 kronor lägre än männens, eller cirka 14 procent. Detta trots garantipensionens utjämnande effekt.

Tabell 1: Allmän pension före och efter skatt 2024⁷

	Före skatt	Efter skatt
Första kvartilen samtliga	13 400	11 602
Median samtliga	16 084	13 732
Median kvinnor	15 044	12 934
Median män	17 377	14 678
Tredje kvartilen samtliga	18 510	15 489

Källa: Pensionsmyndighetens databas, Skatteverket

⁶ Kvartiler delar in en befolkning i fyra lika stora delar: en fjärdedel har en inkomst under den första kvartilen, hälften har en inkomst under (och över) medianen, och tre fjärdedelar har en inkomst under den tredje kvartilen.

⁷ Allmän pension gäller oktober 2024 och har hämtats från Pensionsmyndighetens databas. Siffrorna avser allmän pension för boende i Sverige och utomlands. Uttagsålder från 62 år och uppåt. Allmän pension består hos Pensionsmyndigheten av inkomst-/tilläggs pension, premiepension, garantipension och inkomstpensionstillägg. Skattetabell 32 för år 2024 har använts.

Sett till olika pensionsdelar består medianpensionärens allmänna pension till omkring 85,5 procent av inkomst-/tilläggspension, 5,5 procent av premiepension, 6 procent av garantipension och slutligen 3 procent av inkomstpensionstillägg (se bilaga 1 för mer detaljer och för övriga räkneexempel). Det innebär att 9 procent av medianpensionärens allmänna pension består utav statligt finansierade pensionsdelar. För mediankvinnan utgörs 13 procent av allmän pension av statliga bidrag, motsvarande siffra för medianmannen är 4 procent.⁸

”...det krävs en inkomst som är högre än gränsen för relativ fattigdom för att klara Konsumentverkets respektive Swedbanks budget”.

⁸ I SPF Seniorernas rapport "Ett fristående pensionssystem – på lösa grunder?" har beräkningar gjorts som även inkluderar de skattelättnader som av politiken beskrivits som ett verktyg för att höja pensionerna. Då består medianpensionärens nettopension (allmän pension och tjänstepension) till 24 procent av statlig finansiering.

4. Hushållsbudgetar och boendekostnad

4.1 Olika hushållsbudgetar

För att bedöma vad allmän pension räcker till behöver vi sätta pensionsnivåerna i relation till vanliga utgifter. Vi kommer här utgå från olika månadsbudgetar. Dels har vi valt två normalbudgetar, från Konsumentverket respektive Swedbank, dels tre mycket strama budgetar hämtade från Kronofogden, Socialstyrelsen (ekonomiskt bistånd) respektive äldreomsorgsstödet. Dessutom görs en jämförelse med nivån för relativ fattigdom. I det som följer kommer de fem månadsbudgetarna och gränsen för relativ fattigdom att beskrivas i mer detalj.

4.1.1 Konsumentverket och Swedbank – normalbudgetar

Konsumentverket tar fram budgetkalkyler för svenska hushåll på individ- och hushållsnivå utifrån bland annat ålder. Budgetkalkylernas kostnadsposter, som utgör grunden för beräkningarna, går igenom relativt regelbundet och räknas om årligen utifrån kostnadsutvecklingen.

Budgetkalkylerna utgår från hushållens grundläggande behov av varor och tjänster och ska enligt myndigheten spegla en rimlig konsumtionsstandard – således varken existensminimum eller överflödskonsumtion, utan vad som anses som grundläggande levnadskostnader. Konsumentverket räknar dock inte med alla kostnader. De kostnadsposter som budgetkalkylerna innehåller motsvarar bara upp till mellan 33–40 procent av de vanliga kostnaderna som ett hushåll har. Hänsyn tas inte till olikheter i kostnader som kan uppstå utifrån exempelvis sjukdom eller kultur. Sammanfattningsvis innebär detta att uppemot två tredjedelar av ett hushålls faktiska totala kostnader inte ingår i budgetkalkylen, då det kan skilja sig betänkligt utifrån geografi, standard, preferenser med mera. En vanligtvis stor sådan post är bostadskostnad som utgör ungefär en tredjedel. Andra kostnader som då återstår och som inte heller ingår är tand- och sjukvård (förutom en årlig tandvårdsundersökning), transporter, äldreomsorg, semester, café- och restaurangbesök, ökade kostnader vid storhelger, alkohol, presenter med mera.

Myndigheten utgår i sina kostnadsberäkningar ifrån att 1–2 personer bor i en hyreslägenhet på 60 kvadratmeter. Avseende matkostnader antas att alla måltider intas hemma i form av frukost, lunch, middag och tre mellanmål. För ensamstående landar Konsumentverkets normalbudget på 9 040 kronor och för sammanboende på 15 220 kronor per månad. Se bilaga 1 för mer information.

Swedbanks månadsbudget är relativt lik Konsumentverkets. Men hos Swedbank är flera utgiftsposter en aning högre. Dessutom har hushållet bil hos Swedbank och det finns en utgiftspost för lokala resor. Däremot saknas posten hemutrustning som Konsumentverket har i sin budget. Totalt sett är Swedbanks budget cirka 4 000 – 5 000 kronor högre än Konsumentverkets. Sammantaget blir månadsutgifterna enligt Swedbanks budget 12 980 kronor för ensamstående och 20 500 kronor för sammanboende. Notera att även här saknas kostnad för bostad. Se bilaga 2 för mer information.

4.1.2 Kronofogden, Socialstyrelsen och äldreförsörjningsstöd – mycket strama budgetar

Kronofogden räknar fram ett belopp som individen har rätt att behålla vid en löneutmätning, vilket kallas för förbehållsbelopp. I förbehållsbeloppet ingår boendekostnaden och ett normalbelopp som ska täcka vanliga levnadskostnader. Normalbeloppet bestäms år från år utifrån konsumentprisindex. I normalbeloppet ingår bland annat kostnader för mat, kläder, hygien, telefon, hushållsel, försäkringar och andra mindre utgifter för tillfälliga behov. Det går även att få extra tillägg för vissa kostnader som exempelvis tandvård, glasögon, mediciner. Normalbeloppet för en ensamstående ligger på 6 090 kronor och för samboende på 10 061 kronor. Därutöver får man behålla ett visst belopp för att täcka sina boendekostnader. Beloppet varierar beroende på om man bor i hyreslägenhet, bostadsrätt eller villa då en individuell prövning görs.

Socialstyrelsen anger årligen riktlinjerna för försörjningsstödet beloppsnivåer. Försörjningsstödet är ett bidrag och därmed skattefritt och bygger dels på Riksnormen dels på fem andra utgiftsposter. I Riksnormen ingår kostnader för bland annat livsmedel, kläder, förbrukningsvaror, hälsa och hygien, och den grundar sig på Konsumentverkets pris- och konsumtionsundersökningar. De fem kostnadsposterna består av faktiska skäliga kostnader för boende, hushållsel, hemförsäkring, arbetsresor, fackförening och a-kassa. Därutöver kan ekonomiskt bistånd utgå för skäliga kostnader kopplade till livsföringen i övrigt, men som är av mer tillfällig art, så som tandvård, glasögon, sjukvård och flytt. Socialstyrelsen framhåller dock att socialtjänsten i varje enskild kommun kan ta hänsyn till fler faktorer än ovan nämnda i bedömningen av nivån på försörjningsstöd.

Riksnormen för år 2024 är 5 030 kronor per månad för ensamstående och 8 210 kronor för sammanboende. Det kan tilläggas att avseende de fem utgiftsposterna utifrån Konsumentverkets normalbudget, så ligger hemförsäkring på 140 respektive 160 kronor och hushållsel på 430 respektive

560 kronor. Totalt för en pensionär blir det då 5 600 kronor för ensamstående och 8 930 kronor för sammanboende.⁹

Även om löneutmätningens gränser och nivån på ekonomiskt bistånd utgår ifrån Konsumentverkets normalbudget, är det som synes inte alla utgiftsposter som ingår i dessa två budgetar som därmed är klart stramare än Konsumentverkets.

Det finns också ett försörjningsstöd för äldre, kallat äldreförsörjningsstöd. Det ska säkerhetsställa att man har en skälig levnadsnivå, det vill säga att man ska ha tillräckligt med pengar kvar att leva på efter att man har betalat sitt boende. För ensamstående räknas 7 333 kronor per månad som skälig levnadsnivå. I sammanhanget finns också ett bostadstillägg där upp till 7 500 kronor räknas som skälig boendekostnad. För sammanboende gäller 5 899 kronor per månad (2024) som skälig levnadsnivå och en skälig bostadskostnad på upp till 3 750 kronor i månaden. Nivån för skälig levnadsnivå utgår ifrån prisbasbeloppet och räknas om varje år.

4.2 Gräns för risk för fattigdom

Det finns också olika ekonomiska mått för att beräkna hur många som kan anses vara fattiga. Ett sådant mått är risk för fattigdom, eller relativ fattigdom. Gränsen för risk för fattigdom går vid 60 procent av medianinkomsten i befolkningen. De senaste siffrorna hos SCB är från 2022 och då var gränsen 14 600 kronor. Hos Eurostat finns motsvarande siffra för Sveriges del, men för år 2023 och som då låg på 14 483 kronor. För att beakta båda källorna antas här för enkelhetens skull att gränsen för år 2024 ligger på 15 000 kronor. Dessutom anger Eurostat en motsvarande gräns för hushåll med två personer, på 21 724 kronor år 2023, vilken här antas hamna på 22 500 kronor år 2024.

4.3 Hyror/bostadskostnader

Till en realistisk månadsbudget behöver förstas bostadskostnader adderas. Förvisso skiljer sig bostadskostnaderna åt beroende på till exempel bostadskommun och boendeform. Här utgår vi ifrån ett ensamstående hushåll som bor i en tvårumslägenhet samt ett sammanboende hushåll som bor i en trerumslägenhet. Enligt SCB är medelhyran år 2024 för en hyreslägenhet på två rum och kök 7 037 kronor och för tre rum och kök 8 641 kronor. För att sätta

⁹ Socialstyrelsens har en förenklad Provberäkning för ekonomiskt bistånd där man själv kan mata in sina uppgifter om inkomst, bostadskostnad, hushållsel, hemförsäkring samt kostnader kopplade till personer i yrkesaktiv ålder.

hyran i perspektiv kan nämnas att högsta bostadskostnaden för vilken bostadstillägget utgår är 7 500 kronor per månad.

När bostadskostnaderna adderas till månadsbudgetarna blir resultatet det som visas i tabell 2. Det kan noteras att det krävs en inkomst som är högre än gränsen för relativ fattigdom för att klara Konsumentverkets respektive Swedbanks budget.

Tabell 2: Hushållsbudgetar 2024 för ensamstående och sammanboende

	Swedbank	Konsument- verket	Krono- fogden	Försörjnings- stöd	Äldre- försörj- ningsstöd	Relativ fattigdoms- gräns
Ensamboende	12 980	9 040	6 090	5 600	7 333	
Inkl bostadskostnad	20 017	16 077	13 127	12 637	14 370	15 000
Sammanboende	20 500	15 220	10 061	8 930	11 798	
Inkl bostadskostnad	29 141	23 861	18 702	17 571	19 298	22 500

Källa: Swedbank, Konsumentverket, Kronofogden, Socialstyrelsen, Pensionsmyndighetens webbsida, SCB, Eurostat

Sammanfattningsvis har vi två varianter vardera på månadsbudgetar: Konsumentverkets och Swedbanks normalbudgetar respektive Kronofogdens, Socialstyrelsens och äldreförsörjningsstödet's strama budgetar. Utöver dessa budgetar tillkommer också bostadskostnader. Även om bil och lokala resor ingår hos Swedbank så finns inte dessa två poster med i övriga budgetar. I alla budgetar antas också att hushållets samtliga måltider intas hemma. Därutöver finns en lång rad vanliga utgifter som inte ingår i någon av budgetarna: tand- och sjukvård (förutom en årlig tandvårdsundersökning), semester, café- och restaurangbesök, ökade kostnader vid storhelger, alkohol, presenter till vänner och barnbarnen. Vidare ingår inte heller sommar- eller kolonistuga, glasögon, mediciner, kostnader kopplade till äldreomsorg, hjälpmedel, färdtjänst, eller husdjur. Alla budgetar handlar därmed enbart om baskostnader medan utgifter kopplade till exempelvis sociala relationer, transporter, livskvalitet och sjukvård inte ingår. Konsumentverket anger att uppemot en tredjedel av ett hushålls utgifter återstår när dess normalbudget och boendekostnaden är avklarade. Detta är viktigt att ha med sig i det som följer.

5. Hur långt räcker en vanlig allmän pension?

I detta avsnitt kommer vi att jämföra månadsbudgetarna med de fem pensionsnivåerna, för såväl ensamstående som sammanboende.

5.1 Ensamstående

Tabell 3 och diagram 1 visar att inget av räkneexemplen klarar av Swedbanks budget eller Konsumentverkets. Exempelvis saknar medianpensionären 2 345 kronor varje månad för att kunna täcka vad Konsumentverket anser är ett hushålls grundläggande behov av varor och tjänster samt bostadsutgift. Det får anses som anmärkningsvärt att allmän pension inte når upp till Konsumentverkets normalbudget, det vill säga baskostnaderna och bostadsutgiften, för något av våra fem räkneexempel.

Tabell 3: Allmän pension och olika hushållsbudgetar för ensamstående, 2024

Budgetar med mera	Första kvartilen samtliga	Median samtliga	Median kvinnor	Median män	Tredje kvartilen samtliga
Pension netto	11 602	13 732	12 934	14 678	15 489
Swedbank	-8 415	-6 285	-7 083	-5 339	-4 528
Konsumentverket	-4 475	-2 345	-3 143	-1 399	-588
Kronofogden	-1 525	605	-193	1 551	2 362
Försörjningsstöd	-1 035	1 095	297	2 041	2 852
Äldreförsörjningsstöd	-2 768	-638	-1 436	308	1 119
Relativ fattigdomsgräns	-3 398	-1 268	-2 066	-322	489

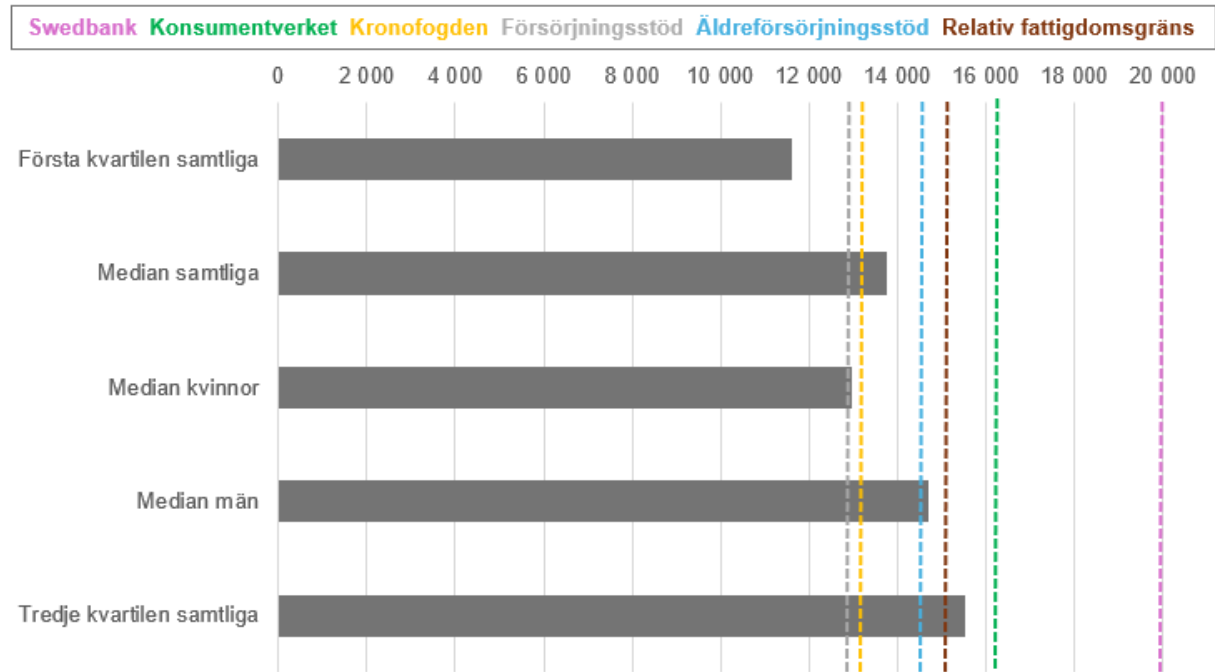
Källa: Egna beräkningar

Två av de fem typfallen, första kvartilen för samtliga och mediankvinnan, når inte upp till nivån för det man får ha kvar vid utmätning hos Kronofogden – med andra ord har de en allmän pension som ligger under nivån som Kronofogden anser är en form av existensminimum. Medianpensionären överstiger Kronofogdens nivå med cirka 600 kronor per månad, inte mycket till extravaganser med andra ord. Ett av typfallen, första kvartilen för samtliga, har en allmän pension som inte når upp till existensminimum och skulle således kunna bli berättigad till ekonomiskt bistånd enligt Socialstyrelsen.

Medianpensionären däremot ligger 1 100 kronor över nivån för att få ekonomiskt bistånd. När det gäller äldreförsörjningsstödet så visar det sig att första kvartilen, medianpensionären och mediankvinnan inte når upp

till denna gräns. Slutligen, enbart tredje kvartilen för samtliga tar sig över gränsen för risk för relativ fattigdom.¹⁰

Diagram 1: Allmän pension och olika hushållsbudgetar för ensamstående, 2024

Källa: Egna beräkningar

5.2 Sammanboende

I räkneexemplen för de som är sammanboende antas att respektive räkneexempel har medianen som sin make/maka, och dessa två inkomster slås alltså ihop för att utgöra hushållets totala inkomst.

¹⁰ I sammanhanget kan noteras att en person med fullt grundskydd utifrån medelhyran i en tvårummare år 2024 skulle komma upp i en disponibel inkomst på 17 438 kronor. Med andra ord en högre inkomstnivå än alla räkneexempel här. I denna rapport antar vi att våra räkneexempel inte är berättigade till bostadstillägg eftersom detta inkomstprövade tillägg är tänkt att nå de med allra lägst pensioner, och i dagsläget är det cirka 15 procent av pensionärerna som har bostadstillägg. Dessutom kan antas att våra räkneexempel motsvarar pensionsnivåer för personer som har arbetat i många år, med olika lönenivåer. Man kan också fråga sig om bostadstillägg ska behövas för den med ett långt arbetsliv bakom sig? Statsfinansiella stöd såsom bostadstillägg medför dessutom en ekonomisk ofrihet för individen och ersättningsnivåerna kan ändras utifrån politikernas välvilja. Dock bör beaktas att fullt grundskydd är den basnivå som samhället anser är ett minimum för att klara sig som pensionär, vilken alltså inget av våra räkneexempel når upp till med sin allmänna pension.

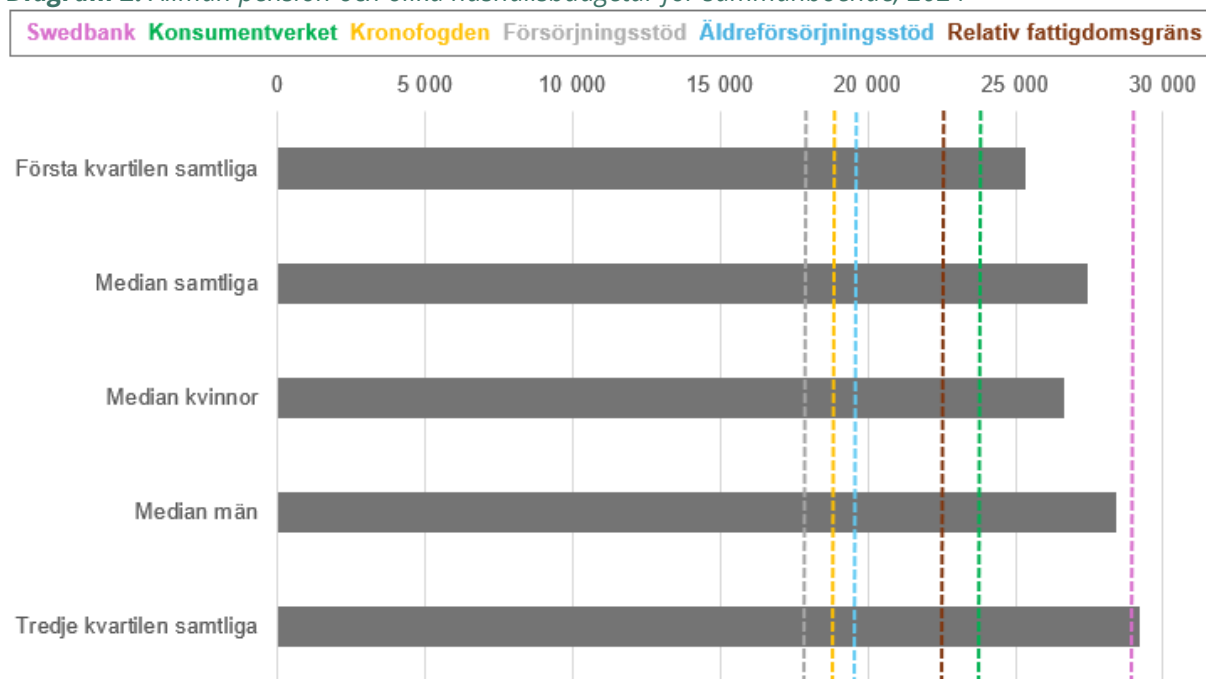
Tabell 4: Allmän pension och olika hushållsbudgetar för sammanboende, 2024

	Första kvartilen samtliga	Median samtliga	Median kvinnor	Median män	Tredje kvartilen samtliga
Pension netto	25 334	27 464	26 666	28 410	29 221
Swedbank	-3 807	-1 677	-2 475	-731	80
Konsumentverket	1 473	3 603	2 805	4 549	5 360
Kronofogden	6 632	8 762	7 964	9 708	10 519
Försörjningsstöd	7 763	9 893	9 095	10 839	11 650
Äldreförsörjningsstöd	6 036	8 166	7 368	9 112	9 923
Relativ fattigdomsgräns	2 834	4 964	4 166	5 910	6 721

Källa: Egna beräkningar

I tabell 4 och diagram 2 framgår att det bara är tredje kvartilen-hushållet som klarar av Swedbanks budget, och då med endast 80 kronor över. När det gäller Konsumentverkets budget klarar alla typfallshushållen av denna. Alla hushåll lyckas också ta sig över Kronofogdens och nivån för både försörjningsstödet och äldreförsörjningsstödet, samt också gränsen för risk för fattigdom.

Diagram 2: Allmän pension och olika hushållsbudgetar för sammanboende, 2024

Källa: Egna beräkningar

De flesta pensionärer har utöver allmän pension också tjänstepension utbetald, även om det som nämnts tidigare är långt ifrån alla som har tjänstepension under utbetalning hela livet. En uppskattning är att tjänstepensionen för medianpensionären ger ett tillskott på omkring 5 000–5 500 kronor per månad före skatt. Efter skatt betyder det cirka 3 600–4 000 kronor per månad. För övriga räkneexempel skulle tjänstepensionen bli något lägre för första kvartilen för samtliga och mediankvinnan, men något högre för tredje kvartilen för samtliga och medianmannen. Det innebär att med den kompletterande tjänstepensionen skulle de flesta räkneexempel för ensamstående klara sig över budgetgränserna men inte mycket mer än så, med undantag för Swedbanks budget.

Eftersom tjänstepensionen bara tar räkneexemplen strax över de olika budgetarna kan inte tjänstepensionen bidra så pass mycket att den återstående tredjedel av vanliga kostnader som hushållen har täcks. Den återstående tredjedelen utgifter är de som Konsumentverket inte specificerar i kronor som rör sjukvård, medicin, lokala resor, sociala relationer, glasögon, husdjur med mera. Det bör noteras att tjänstepensionen är tänkt som ett komplement till allmän pension, medan den numer alltså blivit den räddningsplanka som istället gör att vanliga pensionärer kan klara av en normalbudget, men inte hela den återstående tredjedelen vanliga utgifter hos Konsumentverket.

Sammanfattningsvis visar vår undersökning, av vanliga pensionsnivåer i relation till olika hushållsbudgetar, att allmän pension för ensamstående inte räcker till för att klara av en normalbudget plus bostadskostnad hos vare sig Swedbank eller Konsumentverket. Några räkneexempel, såsom de med lägst pension, klarar inte av Kronofogdens eller Socialstyrelsens mycket strama budgetgränser, medan medianpensionären klarar dessa med cirka 600 respektive 1 100 kronors marginal. Med andra ord ligger medianen för allmän pension under vad som krävs för en normalbudget hos Konsumentverket och farligt nära gränsen för existensminimum. Alla räkneexempel för ensamstående får alltså räkna med att deras allmänna pension inte räcker till utgifter som rör sociala relationer, sjukvård, glasögon, medicin, husdjur, transporter med mera. För exemplen som är sammanboende ser det bättre ut, alla klarar av Konsumentverkets normalbudget och de stramare månadsbudgetarna men det är inga stora marginaler. Noterbart är att även om tjänstepension skulle adderas kan de räkneexemplen för ensamstående inte räkna med att mäkta med hela den återstående tredjedelen av övriga vanliga kostnader som ett hushåll har.

5.3 Nytt mått som indikerar inkomsters tillräcklighet

Vi kan konstatera att flera olika mått, såsom hushållsbudgetar och gränsen för relativ fattigdom, visar att den allmänna pensionen inte räcker särskilt långt för vanliga pensionärer. Vid presentationen av vårbudgeten 2024 lanserade finansminister Elisabeth Svantesson (M) ett helt nytt mått, kallat självförsörjning. Måttet ska användas som ett komplement till befintlig sysselsättningsstatistik och mäts i förvärsaktiv ålder 20–64 år. Det är således tänkt för arbetsmarknaden och är ett mått på andelen som kan försörja sig själva.

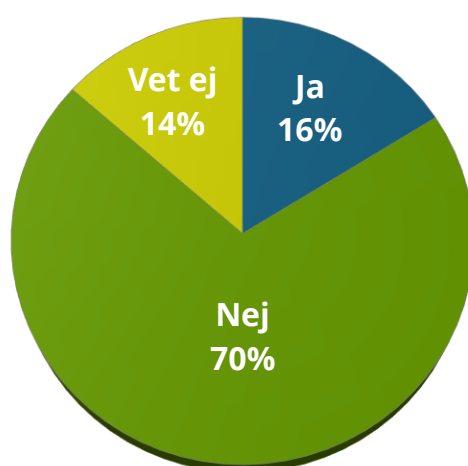
Självförsörjningsmåttet ligger högre än försörjningsstödet, men lägre än vad en individ som fyllt 20 år har i lön om personen arbetar heltid och har kollektivavtalad lön. Måttets gräns går vid tre inkomstbasbelopp, vilket motsvarar 19 050 kronor per månad före skatt år 2024. Som inkomst räknas bland annat lön och inkomst från kapital, men också inkomstrelaterad pension då det betraktas som uppskjuten lön. Om man når gränsen 19 050 kronor kan man anses som självförsörjd, vilket bland annat handlar om ekonomisk frihet och möjlighet att forma sitt eget liv, enligt finansministern.

Hur står sig då våra räkneexempels allmänna pension gentemot måttet självförsörjning? Visserligen har yrkesaktiva utgifter som a-kassa och lokala resor på daglig basis som äldre inte har, men pensionärer har i regel högre kostnader, för sjukvårdsrelaterat, mediciner och glasögon som yrkesaktiva inte har. 19 050 kronor före skatt motsvarar cirka 15 900 kronor efter skatt. Av tabell 1 framgår att inget räkneexempel når upp till självförsörjningsnivån. Medianpensionärens allmänna pension ger en inkomst på cirka 2 200 kronor under nivån för självförsörjning. Med andra ord anses inte något av våra räkneexempel vara självförsörjande på sin allmänna pension, enligt måttet på självförsörjning. Om räkneexemplen har tjänstepension, och har den utbetald livet ut, skulle de nå upp till omkring nivån på självförsörjning.

6. Vad anser pensionärerna om nivån på allmän pension?

Budgetjämförelserna visar att allmän pension ger en svag inkomstnivå. Men i vilken utsträckning upplever pensionärerna själva att den allmänna pensionen räcker? SPF Seniorerna och SKPF Pensionärerna har frågat¹¹ sina medlemmar hur de ser på pensionen. På frågan om du klarar dig enbart på den allmänna pensionen svarar 70 procent nej. Bara 16 procent av de tillfrågade svarar att de klarar sig på enbart allmän pension och 14 procent svarar vet ej.

Diagram 3: Klarar du dig/Skulle du klara dig enbart på den allmänna pensionen från Pensionsmyndigheten idag?

Källa: SPF Seniorernas och SKPF Pensionärernas medlemsundersökning, juni 2024.

I sammanhanget är det rimligt att anta att stora divergenser i relation till medelvärdet på 70 procent som svarar nej, kan förväntas utifrån exempelvis kön och antal år i arbetslivet. Men det visar sig att skillnaderna överlag inte är så stora. När det gäller svarsalternativet nej så är det en övervikt för kvinnor (74 procent), jämför med män (62 procent). Pensionsålder sticker också ut något, en senare pensionering medför något färre nej-svar än bland de som tagit ut pension tidigt. Bland de som jobbat mest heltid är det färre (66 procent) som svarat nej än bland de som angett att de jobbat mest deltid (80 procent).

¹¹ Undersökningen genomfördes den 19 juni-29 juni 2024 till ett slumpmässigt urval av SPF Seniorerna och SKPF Pensionärernas medlemmar. Totalt antal svarande: 5 490 personer. Svarsfrekvens 30,3 procent.

Åldersmässigt fördelar sig svaren som så att ju yngre den svarande är desto större är andelen som svarar nej, exempelvis svarar 74 procent i åldern 66–70 år nej jämfört med 65 procent i åldern 76–80 år. Det förvånar då pensionsnivåerna inom allmän pension generellt sett är högre i yngre åldrar. Sett till total pensionsnivå, inklusive tjänstepension, efter skatt är det en högre andel nej bland de med lägre inkomster och en mindre andel nej bland de med högre inkomster (men ligger ändå på 63 procent hos den fjärdedelen med högst pension). Att skillnaderna är små utifrån total pension kan bero på att inkomsttaket i allmän pension, för de med högre inkomst utgör istället tjänstepensionen utgör en större andel av pensionen.

Skillnaderna är mycket små vad gäller utbildningsnivå, civilstånd och bostadstyp. Detsamma gäller utifrån längd på arbetslivet. Exempelvis är andelen som svarar nej bland de med ett arbetsliv på 41–50 respektive 51 år eller längre på 67 respektive 64 procent.

Sammantaget pekar detta på att missnöjet med den allmänna pensionen är utbrett och inte enbart en företeelse bara bland de med låga pensioner utan uppfattningen delas av många oavsett kön, utbildningsnivå, arbetslivsbakgrund, ålder och så vidare.

”...nära var tredje pensionär har inga andra inkomster utöver allmän pension och tjänstepension”.

En annan fråga som ibland lyfts i pensionsdebatten är andra typer av inkomster som äldre har för att dryga ut sin allmänna pension. Allmän pension tillsammans med tjänstepension ska, enligt pensionsreformens intentioner, utgöra ett fullt tillfredsställande pensionskydd. I vår medlemsundersökning anger 86 procent att de har eller har haft tjänstepension utbetald. I undersökningen ställdes också frågan om vilka andra inkomster man har utöver allmän pension och tjänstepension. Det vanligaste svaret är inga andra inkomster, med (28 procent). Därefter följer sparpengar respektive privat pension på 22 procent vardera och

sedan lön som 9 procent av de svarande uppger. Ett fåtal, mellan 3 och 4 procent, svarar arvode, bostadstillägg eller änkepension. Bland de som svarar inga andra inkomster syns inga skillnader utifrån ålder, däremot är det vanligare att yngre anger privat pension och lön medan änkepension är vanligare bland de äldsta. Således har nära var tredje pensionär inga andra inkomster utöver allmän pension och tjänstepension.

Vi kan konstatera att en klar majoritet, det vill säga sju av tio, anser inte klara sig enbart på allmän pension. Detta trots flera politiska insatser under de senaste åren i form av införandet av inkomstpensionstillägget med maximalt 600 kronor före skatt och höjningen av garantipensionen med som mest 1 000 kronor före skatt. De politiska åtgärderna har således varit otillräckliga, vilket allmän pension i relation till månadsbudgetar också visar. Det kommer att krävas större förstärkningar än ovan nämnda för att allmän pension ska kunna anses räcka till av pensionärerna själva och då kunna anses ge ett tillfredsställande pensionsskydd samt ett fullt tillfredsställande pensionsskydd tillsammans med tjänstepensionen.

“...sju av tio, anser inte klara sig enbart på allmän pension”.

7. Diskussion

Idag säger sju av tio av våra medlemmar att de inte klarar sig enbart på allmän pension. Därmed underkänner en majoritet av medlemmarna den inkomstnivå som allmän pension idag ger. Trots de bidragsåtgärder som genomförts de senaste åren upplever pensionärerna inte den allmänna pensionen som tillräcklig. Att få sin pension utfylld med statliga bidrag innebär dessutom att inkomstnivån inte är tillräcklig då bidragsnivåerna är beroende av politikernas välvilja. Med tanke på att missnöjet med allmän pension är starkare bland yngre pensionärer kan vi förvänta oss att besvikelsen kring allmän pension inte kommer att minska framöver, snarare tvärtom.

Allmän pension tillsammans med den kompletterande tjänstepensionen skulle enligt pensionsreformen utgöra ett fullt tillfredsställande pensionsskydd. Det kan tolkas som att den allmänna pensionen ska täcka kostnaderna i Konsumentverkets normalbudget samt bostadskostnader och att tjänstepensionen ska stå för den återstående tredjedelen vanliga kostnader enligt Konsumentverket (sjukvård, transporter, socialt umgänge etc). Men så är inte fallet idag. En vanlig allmän pension räcker inte till för att täcka normalbudgeten, istället saknar medianpensionären cirka 2 500 kronor varje månad. En vanlig allmän pension når inte ens upp till vad som anses vara en skälig levnadsnivå enligt äldreförsörjningsstödet, och nätt och jämnt över Kronofogdens nivå för löneutmätning med cirka 600 kronor och 1 100 kronor över existensminimum i sammanhanget försörjningsstöd. Eller som Pensionsmyndigheten uttrycker det – saknar man tjänstepension och har enbart allmän pension kan det innebära en låg pension.

Är det rimligt att ett långt arbetsliv ger en allmän pension som inte räcker längre än så här? Om den allmänna pensionen idag hade haft en kompensationsgrad i nivå med ambitionen på cirka 60 procent av slutlönen skulle våra räkneexempel idag ha haft en 2 000–3 000 kronor högre allmän pension. Då hade medianpensionären klarat av normalbudgeten. Eftersom medianpensionärens allmänna pension idag inte räcker till för normalbudgeten så anser SPF Seniorerna och SKPF Pensionärerna att allmän pension inte ger ett tillfredsställande pensionsskydd.

Frågan är om politiken har kvar ambitionen om en kompensationsgrad på runt 60 procent? Vilket också är det som krävs för att klara en normalbudget. Eller är politiken nöjd med att allmän pension idag, och framöver, inte klarar en normalbudget och som hamnar långt under ambitionsnivån? Idag saknas besked från politiken när det gäller syftet med den allmänna pensionen och vad man anser är en tillräcklig pensionsnivå för att ge ett tillfredsställande pensionsskydd efter ett långt arbetsliv.

Framtida årskullar som orkar arbeta fram till riktåldern kan förvänta sig en höjd kompensationsgrad för allmän pension, men bara med några procentenheter upp till drygt 50 procent av slutlönen. Det kommer dock finnas de, nu som då, som inte kommer orka hela vägen fram och de kommer att få en lägre allmän pension än så. Höjningarna av pensionsåldern kommer därmed inte höja allmän pension till pensionsreformens ambitionsnivå på 60 procent och därmed inte till en pensionsnivå där en vanlig pensionär kan täcka sina grundläggande utgifter. Men syftet med höjningarna av pensionsåldern är inte att höja pensionsnivån, utan att bibehålla nuvarande pensionsnivå – känner väljarna till det?

En möjlig åtgärd som nu diskuteras för att höja den allmänna pensionen, och som politiken är överens om, är att dela ut överskottet i pensionssystemet, den så kallade gasen. Hur överskottet ska hanteras utreds för tillfället. Vi kan dock konstatera utifrån tidigare rapporter att en gas skulle öka inkomstpensionen för en genomsnittlig pensionär med uppemot 1 000 kronor per månad före skatt år 2030. Det skulle således inte på långa vägar vara en tillräcklig åtgärd för att förstärka allmän pension till en nivå i paritet med Konsumentverkets normalbudget, då medianpensionären saknar cirka 2 500 kronor efter skatt varje månad i dagsläget.

Tjänstepensionen ska komplettera allmän pension för att ge ett fullt tillfredsställande pensionsskydd vid ålderdom. Men även med tjänstepension skulle de flesta av räkneexemplen inte klara av särskilt mycket fler utgifter än de som finns i normalbudgeten hos Konsumentverket. Alla har inte tjänstepension eller har inte tjänstepension utbetald hela livet då de valt tidsbegränsat uttag för vissa av sina tjänstepensioner.

Tjänstepensionens betydelse för den totala pensionen har ökat samtidigt som den allmänna pensionen har försvagats. Häromåret stod exempelvis tjänstepensionen för cirka 30 procent av den totala pensionen medan den allmänna pensionen stod för omkring 70 procent. Det är en ökning med tio procentenheter för tjänstepensionens andel och motsvarande minskning för den allmänna pensionen. Utöver det så har dessutom skattesubventionen för privat pension avskaffats och idag finns ingen möjlighet till låst privat pensionssparande. Allt detta tillsammans visar att pensionspyramiden som beskrivning av den totala pensionen har blivit missvisande. Rollfördelningen inom den totala pensionen har förändrats och rimmar inte längre med pensionsreformens ändamål.

Så hur går tankarna bland politikerna kring den förändrade rollfördelningen inom total pension – ämnar man återställa de olika pensionsdelarnas roll till

grundtanken eller kommer väljarna annars att upplysas om att pensionspyramiden är inaktuell? Utan förändringar kommer den allmänna pensionen att behöva kompletteras framöver, inte bara med tjänstepension, utan även med andra typer av inkomstkällor såsom lön och någon form av privat sparande. I så fall är det av stor vikt att politiken förmedlar detta till väljarna och betonar den enskildes ansvar för sin egen pension. Samtidigt bör man i så fall konstatera att ett pensionssystem som kräver tillskott från andra typer av inkomster inte uppfyller sitt tilltänkta syfte.

Utifrån rapportens resultat framkommer det dessvärre tydligt att den allmänna pensionen inte ger många pensionärer ekonomisk trygghet vid ålderdom. Enligt SPF Seniorerna och SKPF Pensionärerna ska man efter ett helt yrkesliv kunna leva ett självständigt liv utan att vara beroende av statens välvilja eller ens partners inkomst. Man ska kunna känna sig trygg med att den allmänna pensionen är både tillförlitlig och tillräcklig. Vi anser att ambitionen inkomstmässigt bör ligga på en nivå som ungefär motsvarar en normalbudget och därutöver en tjänstepension för andra utgifter som sociala relationer, sjukvård, transporter och för saker och personer man tycker om. Det är viktigt att man som äldre inte tvingas leva i en situation av ekonomisk ofrihet och osäkerhet. Man ska kunna känna sig fri ekonomiskt att flytta om man önskar, lämna en destruktiv relation eller uppfylla en dröm.

”Enligt SPF Seniorerna och SKPF Pensionärerna ska man efter ett helt yrkesliv kunna leva ett självständigt liv utan att vara beroende av statens välvilja eller ens partners inkomst.”

8. Slutsatser

Vi kan konstatera att den allmänna pensionen idag inte ger ett tillfredsställande pensionskydd. Slutsatsen baseras dels på budgetjämförelser dels på pensionärers egna utlåtanden. För medianpensionären hamnar den allmänna pensionen på cirka 2 500 kronor under utgifterna i Konsumentverkets normalbudget. Nivån på den allmänna pensionen når inte heller upp till skälig levnadsnivå enligt äldreförsörjningsstödet. En majoritet av pensionärerna underkänner också den allmänna pensionens tillräcklighet, detta trots de olika bidragsåtgärder som politiken genomfört de senaste åren. Vi kan också konstatera att varken en eventuell utdelning av överskottet från pensionssystemet eller arbete till riktåldern kommer att ge den nivå på allmän pension som krävs för att uppnå ekonomisk trygghet och frihet eller för att kunna klara av Konsumentverkets normalbudget.

SPF Seniorerna och SKPF Pensionärerna anser att ett långt arbetsliv måste ge en högre allmän pension än idag och som säkrar upp för ett liv med att kunna leva i ekonomisk trygghet och frihet på äldre dagar. Dessutom har rollfördelningen inom total pension förändrats, tvärtemot intentionerna vid pensionsreformen. Den allmänna pensionen har försvagats och tjänstepensionen har blivit viktigare.

Vi anser därför:

- att en översyn av hela pensionssystemet måste göras, inklusive grundskyddet som ska vara ämnat för de med lägst pensioner.
- att pensionsavgiften måste höjas och komma både dagens och framtidens pensionärer till del, genom en omfördelning inom befintlig arbetsgivaravgift där pensionsavgifterna ovanför taket skulle kunna användas till pensioner istället för att gå in i statskassan som de gör idag. 72 procent av pensionärerna har idag statliga bidrag som fyller ut deras pension efter ett långt arbetsliv. Vi anser inte det är värdigt och statliga bidrag ger inte ekonomisk trygghet. Det är också av yttersta vikt för pensionssystemets legitimitet och överlevnad att det lönar sig att ha arbetat för sin pension, vilket en höjd avgift kan bidra till.
- att rollfördelningen inom pensionspyramiden bör återställas. Allmän pension ska då utgöra en trygg grund och tjänstepensionen ska vara ett komplement.
- att i ett pensionssystem med individuellt ansvar för pensionen måste möjligheten till ett kompletterande privat pensionssparande vara möjligt för alla, oavsett inkomstnivå.

- att politiken måste tydliggöra vad som är en tillräcklig pension för ett tillfredställande pensionskydd efter ett långt arbetsliv; vad ambitionsnivån är för den allmänna pensionens kompensationsgrad; vad en rimlig rollfördelning inom total pension är; samt förmedla allt detta till väljarna.

Källor

Statliga utredningar, propositioner med mera

Proposition 1993/94:250, Reformering av det allmänna pensionssystemet

Proposition 1997/98:152, Garantipension, mm

Finansdepartementet, Promemoria, Slopad avdragsrätt för privat pensionssparande, januari 2015

Socialdepartementet, Höjda åldersgränser i pensionssystemet och i andra trygghetssystem Ds 2019:2

Regeringens proposition 2023/24:100 - 2024 års ekonomiska vårproposition – Förslag till riktlinjer

Rapporter med mera

Finanspolitiska rådet, (2022) Pensionssystemet och pensionärernas inkomster (2022)

Folksam (2024) Den allmänna pensionen fortsätter att sjunka

Konsumentverket (2021) Underlagsrapport 2021:3, Beskrivning av

Konsumentverkets beräknade hushållskostnader

Medlingsinstitutet (2024) Kollektivavtalsäckning och arbetsmarknadens organisationer

Minpension (2024) Kompensationsgradsrapporten 2023

Minpension och Jönköping University (2024) Hur ser svenskarnas pensionsplaner ut?

En studie av Uttagsplaneraren på minPension. Författare: Johannes Hagen och Andrea Schneider, november 2024

Pensionsmyndigheten (2024) Nyblivna pensionärers kompensationsgrader

Pensionsmyndigheten (2023) Höjda pensioner inom ramen för nuvarande pensionssystem

Pensionsmyndigheten (2020) Blev det som du tänkt dig. En studie bland 70–75-åringar

SPF Seniorerna (2024) Ett fristående pensionssystem – på lösa grunder?

SPF Seniorerna (2021) Trygg pension

Webbsidor med mera

Hallå Konsument webbsida, Vilka kostnader har ett hushåll?

Konsumentverket webbsida, Beräknade hushållskostnader 2024

Konsumentverket webbsida, Hushållskostnader per månad Konsumentverkets referensvärden 2024

Kronofogden webbsida, Vad du får behålla i en löneutmätning

Kunskapsguiden webbsida, Om ekonomiskt bistånd

Pensionsmyndigheten webbsida, Så fungerar pensionen (samlingsida, konsulterad november 2024)

Pensionsmyndigheten webbsida, Det här är tjänstepension (Uppdaterad 8 mars 2024)

Pensionsmyndigheten webbsida, Äldreförsörjningsstöd (Uppdaterad 14 maj 2024)

Regeringskansliets Youtube-kanal, Presentation av den ekonomiska vårpropositionen 2024

Regeringen webbsida, Presentationsbilder: Regeringens ekonomiska vårproposition och vårändringsbudget 2024, Elisabeth Svantesson (M), finansminister, 15 april 2024

Skatteverket webbsida, skattetabell 32 för 2024

Socialstyrelsen webbsida, Provberäkning ekonomiskt bistånd

Socialstyrelsen webbsida, Riksnormen för försörjningsstöd 2024

Swedbank webbsida, Vad kostar det att leva? Levnadskostnader för vuxna, ungdomar och barn 2024

Statistik med mera

Eurostat databas: At-risk-of-poverty thresholds

Pensionsmyndigheten databas: total pension för 2023, allmän pension för oktober 2024

Pensionsmyndigheten (okt 2024) - specialbeställd data

SCB, Pensioner (Excel-fil)

SCB, Gränsvärden låg ekonomisk standard 2011-2022, (Excel-fil)

SCB databas: Hyra i hyreslägenheter efter region, antal rum, byggår

Bilaga 1

Tabell 5: Allmän pension uppdelat på olika pensionsdelar, medelvärde, oktober 2024

	Första kvartilen samtliga	Median samtliga	Median kvinnor	Median män	Tredje kvartilen samtliga
Inkomst/tilläggs pension	76,5%	85,3%	81,7%	89,5%	91,3%
Premiepension	5,6%	5,5%	5,3%	6,2%	7,2%
Garantipension	15,7%	6,2%	9,8%	2,7%	0,8%
Inkomstpensionstillägg	2,1%	3,2%	3,1%	1,6%	0,5%

Källa: Specialbeställd statistik från Pensionsmyndigheten

Bilaga 2

Tabell 6: Konsumentverkets normalbudget 2024

	Ensamboende	Sammanboende
Livsmedelskostnader		
All mat lagas hemma	3 330	6 660
Individuella kostnader		
Kläder och skor	700	1400
Fritid och lek	600	1200
Mobiltelefon	100	200
Personlig hygien	700	1400
Hushållsgemensamma kostnader		
Förbrukningsvaror	160	210
Hemutrustning	1 100	1 220
Medier	1 600	1 850
Hushållsel	430	560
Vatten och avlopp	180	360
Hemförsäkring (mellanstor stad)	140	160
Summa totalt	9 040	15 220

Källa: Konsumentverket

Tabell 7: Swedbanks normalbudget 2024

Kostnadspost/hushåll	Ensamboende	Sammanboende
Mat	3 710	7 420
Kläder	800	1 600
Hygien, hälsovård	770	1 540
Sport, fritid	640	1 280
Lokala resor	950	1 900
Försäkring olycksfall	0	0
Försäkring hem	140	160
Hushållsel	810	940
Tv, telefon, internet	1 760	2 170
Förbrukningsvaror	200	290
Bil	3 200	3 200
Totalt per månad	12 980	20 500

Källa: Swedbank

SPF Seniorerna
Box 38063
100 64 Stockholm

Telefon: 08-692 32 50
E-post: info@spfseniorerna.se

SKPF Pensionärerna
Box 3619
103 59 Stockholm

Telefon: 010-222 81 00
E-post: info@skpf.se